

Görüşler - Okuyucu Mektupları

Opinion Papers - Letters

Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi'nin Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) Bünyesinde Oluşturulan Eğitim Komisyonu'na Sunduğu 1. Rapor*

Tarihsel gelişim sürecinde kadın-erkek eşitsizliği toplumsal yaşantının temel sorunlarından biri olmuştur. Erkek hakimiyetine dayalı ataerkil toplumlar, kadına yüzyıllar boyunca yönetim, eğitim vb. toplumsal yaşama aktif olarak katılma olanağı vermemiş, ancak onun cinselliği ve fiziksel emek gücünden yararlanmıştır. Yirminci yüzyılın başına kadar, sanatta, edebiyatta, bilimde güçlü kadın sanatçı ve yazarların çıkmamasının altında yatan temel etken budur.

Sanayi devrimiyle birlikte artan nitelikli işgücünü karşılayabilmek amacıyla, eğitimin bütün toplumda yaygınlaşmaya başlaması, kadının toplumsal yaşama katılımı alanında önemli yararlar sağlamıştır. Ancak yüzyılların getirdiği anlayışın gelenek, görenek, kültür ve eğitimle bütün toplumsal alanda yaptığı etkinin kırılması kolay olmamıştır.

Kadının statüsündeki değişimlerin 1930'lu yıllardan itibaren yoğunluk kazanması bunun bir göstergesidir. Ancak değişimi yaratan temel etken konunun insan hakları çerçevesinde ele alınması ve yorumlanmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, konu sadece kadın haklarının sağlanmasına yönelik bir eylem değil, bütün insanlığın haklarının sağlanmasına yönelik mücadelelerin kazanımıdır. Demokrasi ve insan hakları gibi diğer alanlarda hala dünyada varolan sorunlar kadın hakları konusunda da devam etmektedir ve bunları birbirinden ayrı ele alarak çözme şansı bulunmamaktadır.

* 10.10.1996 tarihinde sunulan bu rapor TKD Ankara Şubesi adına Mehmet Toplu ve Dilek Bayır tarafından hazırlanmıştır.

Kadın hakları konusunda genel anlamda değinilen bu sorunlar yasal olarak birçok olumlu adımın atılmış olmasına karşın Türkiye’de toplumsal yaşamın birçok alanında yoğun bir biçimde yaşanmaktadır.

Karşılaşılan sorunları, kısa vadede aşma şansı bulunmamaktadır. Çünkü kadın, toplumsal yaşama etkin ve yönlendirici bir biçimde katılma olanağını yaratacak bilgi ve beceriyle henüz yeterince donatılabilmiş değildir.

Kadın nüfusun eğitim oranı ve istihdam edildiği alanlara ilişkin tablolar (Tablo 1 ve 2) incelendiğinde bu durum daha somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1. Kadın Nüfusun Eğitim Durumu (1992)

	Kadın (%)	Erkek (%)
Okuma yazma bilmeyenler	27.17	8.94
Sadece okur yazar olanlar	19.68	21.04
İlkokul	41.74	48.52
Ortaokul ve dengi	4.89	9.14
Lise ve dengi	5.07	8.82
Yüksek Okul ve Fakülte	1.45	3.53

Kaynak: Türkiye’de İstatistiklerle İşgücü ve Kadın (1992) Ankara: Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1995 (broşür).

Tablo 2. Kadın Nüfusun İstihdam Durumu (1992)

	(%)
Ücretsiz aile işçileri	65.12
Ücretli	17.40
Yevmiyeli	4.04
İşveren	0.37

Kaynak: Türkiye’de İstatistiklerle İşgücü ve Kadın (1992) Ankara: Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1995 (broşür).

Tablo 1’den anlaşıldığı gibi kadın nüfusun yaklaşık üçte biri hiç okuma yazma bilmezken, yarısından fazlası okur yazar ve ilkokul mezunudur. Kadın nüfusun ancak % 1’i yüksek okul mezunudur, yani bilgi birikimi ve deneyimi ile toplumsal yaşama aktif olarak katılma şansına sahiptir. Kadının istihdam edildiği alanlara (Tablo 2) bakıldığında bu daha somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kadın nüfusunun yaklaşık 2/3’nün (% 65.12) ücretsiz aile işçileri konumunda olması, onların her türlü sosyal güvenceden uzak ve edilgen bir konumda olduğunun göstergesidir.

Ancak, erkek nüfusun eğitim durumuna bakıldığında, kadın nüfusa oranla daha iyi bir durumda olmasına karşın, eğitim seviyesinin düşük olduğu görülmektedir. Bu da Türkiye’de genel anlamda büyük bir eğitim sorununun yaşandığını göstermektedir. Türkiye’de eğitimin niteliği konusunda yıllardır sürdürülen tartışmalar sağlıklı bir sonuca ulaştırılmadığı gibi, kavram kargaşası bile yeterince anlaşılabilmiş değildir. Eğitim büyük ölçüde “okuma-yazma” bilme çerçevesinde ve ders kitabı-öğrenci-öğretmen boyutunda ele alındığından düşünen ve sorgulayan bireylerin yetişmesine olanak tanımamaktadır.

Eğitimin araştırmaya dayalı bir yapıya kavuşabilmesi ve toplumun sürekli eğitilebilir bir hale getirilebilmesi ancak bilgi merkezlerinin (kütüphanelerin) işlevsel kılınabilmesiyle olanaklı olabilir.

Toplumun bilgi toplumuna dönüştürülebilmesini sağlayacak temel etken de budur. Türkiye’deki eğitim sistemi gelişmiş ülkelerin, vaktiyle, sanayi toplumunun gereksinim duyduğu insangücünü yetiştirme felsefesiyle oluşturulmuş bir sistemdir. Ancak Türkiye koşullarında uygulanamamıştır.

Bu eğitim sistemi, aydınlanma felsefesinin, sanayi devriminin, ulus devlet yapısının ve şüphesiz kapitalizmin özgül gereklerinin, mantığının bileşimiyle oluşturuldu.

Günümüzde ise ikinci sanayi devrimi sözkonusudur. Bilgi toplumu olarak da adlandırılan bu yeni toplumsal yapıda yeni üretim güçlerinin bilgi ve onun doğrudan bağlantılı olduğu şeylerle tam bir ayniyet ilişkisi vardır.

İnsanın üretici işlevinin salt bilgiye yoğunlaşması, bu işlevin tamamen bilgiyle ilgili süreçler üzerinde icra edilecek hale gelmesi, yani özetle, insanın salt bilgiyi üreten, işleyen “öge” olarak üretimin her türlü fiziki, güç ve katkı gerektiren aşamalarından sıyrılmasına, bu alanı “araçlar” a terk etmesine imkan veren zihni katılımın yettiği bir konuma yükselmesini sağlayan, bunun yolunu açan bir devrim söz konusudur. İnsan zihni dediğimiz salt insana özgü vasıflarıyla bizatihi bu üretici gücün kendisidir.

Bir başka deyişle ortaya çıkan yeni toplumsal yapının eğitim sisteminde, bilginin organizasyonu ve elde edilmesine yönelik aktiviteler daha bir ağırlık kazanmakta, bir zorunluluk arz etmektedir. Artık kütüphanesiz bir eğitim kurumu düşünmek eğitim sisteminin özünden uzaklaşmak anlamına gelmektedir.

Türkiye’de modern çağın eğitim anlayışında “kütüphane kurumu” işlevsellik kazanamadığından, düşünen ve sorgulayan bireylerin yetişmesi yerine, ezberleyen ve söyleneni yapan bireyler yetişmiştir. Ayrıca eğitimin süreklilik arz ettiği, bireyin her yaşta kendini yenilemesini gerektiği fikri eğitimde verilemediğinden halk kütüphanelerine gereken önem verilememiştir. Ayrıca, oluşturulmaya çalışılan kültür politikalarında da bu konularda somut yaklaşımlar bulunmamaktadır.

Toplumun eğitim seviyesinin düşük, gerekli bilgi ve beceriyle donatılmadığı gözönüne alındığında, kütüphanelerin üstlenmesi gereken sorumlulukların daha fazla olması gerekir. Özellikle kadınların büyük çoğunluluğunun toplumsal yaşama daha az katıldığı aile yaşamı içerisinde sıkışıp kaldığı dikkate alındığında onun bilgi edinme kaynaklarının medya ile sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Medyanın eğiticilikten ziyade "tüketim toplumu"na yönelik tek yönlü yayını, kadının gelişiminden çok bağımlılığını ön plana çıkarmaktadır. Nitekim bir içecek reklamında Goril'den, güzel bir kadınla içecek arasında tercih yapması istenip, bunu içecekden yana kullanması ve kadının meta haline dönüştürülmesine tepki gösterilmemiş olması da, tek yönlü iletişimin getirdiği temel sorunlardan biridir.

Her koşulda kadının toplumsal yaşama daha aktif olarak katılması, gerekli bilgi ve beceriyle donatılması isteniyorsa,

1. Eğitim sistemi fırsat eşitliği içerisinde toplumun bütün bireyelerine verilecek şekilde yeniden düzenlenmeli,
2. Araştıran, düşünen ve sorgulayan bireylerin yetiştirilmesi için eğitim sisteminde kütüphane kurumu bir laboratuvar işlevi görmeli,
3. Eğitimin okuldan sonraki yaş ve çağda da devam etmesi gerektiği tüm topluma aşılmalı ve halk kütüphaneleri geliştirilip yaygınlaştırılmalıdır.

Devletin, eğitim politikasına bakışında bu yönde henüz somut adımlar atılmadığı görülmektedir. Ancak bu konuda bazı olumlu yaklaşımlar da mevcuttur. Örneğin, Türkiye'nin Habitat II çerçevesinde hazırladığı Ulusal Rapor ve Eylem Planı'nda "çocuklara fırsat eşitliği içinde kendilerini yetiştirebilecekleri ortamın hazırlanması konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nun İl Eğitim Müdürlükleri eliyle nitelik ve nicelik olarak yeterli eğitim hizmeti verilmesi, bunun için okul binalarının tasarımında ve işletilmesinde kütüphane ve bilgi merkezlerinin kurulması"; ve "yerel yönetimlerin; çocukların boş zamanlarını değerlendirecek etkinlikleri gerçekleştirebilmesi için çocuk ve gençlik kütüphanelerinin kurulmasında öncülük etmesi gerektiği" vurgulanmaktadır.

Konunun, insan yerleşimleri ve kültürel gelişme boyutu çerçevesinde Habitat gündeminde ve öncelikli konular arasında 17. sırada yer alması Türkiye açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Ancak bu olumlu yaklaşım uygulama olanağı bulabildiği, kültür ve eğitim politikaları içerisinde sağlıklı, bir biçimde ele alındığında bir anlam ifade edebilecektir. Türkiye'deki politika ve uygulamalara bakıldığında bu konuda henüz sağlıklı yaklaşımları ortaya koyamadığı görülmektedir. Bunda devletin kültür ve eğitim politikalarının yetersizliği başat rol oynamasına karşın, toplumun bilgiye talebinde-

ki yetersizlik de aynı derecede önem taşımaktadır. Bunun aşılabilmesi için bu alandaki politikaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasının yanında toplumun bilgi talebinin artırılması yönünde önemli adımların atılması gerekmektedir. Türkiye’de özellikle kadın nüfusun eğitim ve kültürel birikim açısından yeterli gelişimi gösteremediği dikkatini alındığında, bu alanda etkin olan sivil toplum örgütleri ve kuruluşları, toplumun dikkatini bu yöne çekmeli, kütüphanelerin insan gelişimindeki önemini vurgulayarak, bu alanda daha etkin hizmet verilmesi konusunda baskı unsuru oluşturmalarıdır. Halk kütüphanelerinde, kadınlara yönelik hizmet türleri geliştirilmeli ve uygulamaya konmalıdır.

Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) Ankara Şubesi’nin Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) Bünyesinde Oluşturulan Eğitim Komisyonu’na Sunduğu 2. Rapor: Öneriler*

TKD Ankara Şubesi olarak daha önce sunmuş olduğumuz 1. Raporunda genel olarak kadının toplumsal statüsü, eğitim durumu ve kütüphanelerin kadının gelişimindeki rolü ele alınmıştı. Bu ikinci raporda ise Türkiye’de alınması gereken tedbirler dile getirilmeye çalışılacaktır.

Önerilerimiz

1) Türkiye’de her alanda olduğu gibi “kadın sorunları”, “kadın hakları” kısaca kadın konusunda yapılmış bilimsel çalışmalara sağlıklı bir biçimde ulaşma olanağı bulunmamaktadır. Bilimsel çalışmalar çoğu kez yapıldığı ortamla ve yayınlanmışsa yayının ulaştığı kesimle sınırlı kalmaktadır. Sorunun çözümü için ilk başta bu alanda sağlıklı bir bilgi akışının sağlanması gerekmektedir. Bunun için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan kütüphanenin Türkiye’de kadın konusunda yapılmış bilimsel çalışmaların en azından bibliyografik kimliklerini saptayabilecek ve bunları bilgisayar ortamına aktararak Internet aracılığı ile bütün araştırmacıla-

* 24.10.1996 tarihinde sunulan bu rapor TKD Ankara Şubesi adına Mehmet Toplu ve Dilek Bayır tarafından hazırlanmıştır.